

ВІДГУК
офіційного опонента доктора психологічних наук, професора
Кіреєвої Зої Олександрівни на дисертацію
Ситнік Світлани Володимирівни
«Психологія міжособистісної взаємодії фахівців соціономічних
професій»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі
спеціальності 19.00.01 “загальна психологія, історія психології”

В сучасній психології погляди на феномен міжособистісної взаємодії розвиваються в теоріях системної перспективи, теорії ввічливості, теорії соціального обміну, теорії діалектичної перспективи. Відомо, що теорія системної перспективи - дотримується інтерактивного погляду на підтримку відносин, зосереджуючись на багаторазових та взаємозалежних відносинах. Теорія ввічливості роз'яснює стратегії, які люди використовують для підтримки свого бажаного публічного образу. Теорія соціального обміну оцінює відносини на основі винагороди та витрат, а теорія діалектичної перспективи описує суперечності або напруження (автономія – зв'язок, відкритість – закритість та передбачуваність – новизна), з якими люди неминуче стикаються між партнерами у стосунках (Baxter, Watzlawick). Отже, міжособистісна взаємодія є складним психологічним явищем, яка має певну структуру, зміст, рівні стосунків та проявляється не тільки у типах а й в стилях, які визначають особливості взаємодії індивіда з партнерами по спілкуванню. Враховуючи вищезазначене та особливості інтерактивних взаємовідносин учасників міжособистісній взаємодії у соціономічних професіях не викликає сумніву актуальність дисертаційного дослідження Ситнік Світлани Володимирівни.

Для вирішення задуму та ідеї дослідження здобувач організував науковий пошук, що включав як теоретичне опрацювання наукових джерел за проблемою, так і низку емпіричних досліджень з пізнання прояву міжособистісної взаємодії у фахівців соціономічних професій.

С.В. Ситник визначила об'єкт та предмет дослідження, мету і завдання, наукову новизну й інші методологічні та прогностичні складові ґрунтового

наукового дослідження. Предметом дослідження виступив психологічний зміст рівнів, компонентів, детермінант, стилів та етапів міжособистісної взаємодії.

Метою дисертанта було конструювання концептуальної моделі, що розкриває цілісну психологічну структуру міжособистісної взаємодії, основні етапи її розгортання, стильові прояви суб'єктів взаємодії, а також різні особистісні детермінанти даного процесу

Простежимо відповідність поставлених завдань їх виконанню, що втілюється у шістьох послідовних за своїм змістом розділах.

Виконуючи першу задачу С.В. Ситник узагальнила теоретико-методологічні підходи до пізнання проблеми міжособистісної взаємодії. міжособистісну взаємодію як процес, який характеризується спільністю комунікативного простору та взаємним впливом суб'єктів сумісної діяльності у значенні детермінант спілкування та міжособистісних взаємовідносин.

Згідно другій задачі побудовано концептуальну модель міжособистісної взаємодії, яка враховує вимоги системного, системно-суб'єктного і психосоціального підходів та містить первинний контакт, міжособистісне спілкування, міжособистісні взаємовідносини та сумісну діяльність.

Згідно третій задачі, розроблено і апробовано комплекс методик міжособистісної взаємодії, структурно-особистісних якостей, суб'єктивної успішності її учасників. Доведено його відповідність психометричним вимогам щодо надійності та валідності. На мій погляд, здобувач досить скромно в порівнянні з виконаною роботою визначив третю задачу.

Згідно наступній задачі, розкрито процесуальні особливості, структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії фахівців соціономічних професій. Зазначено, що не усі представники різних соціономічних професій демонструють достатньо розвинені якості, які забезпечують міжособистісну взаємодію. Так, майбутні журналісти мають

найнижчий рівень комунікативних здібностей, не вміють домовлятися, вирішувати міжособистісні конфлікти; соціальні педагоги демонструють поряд з найнижчими потребами в комунікації та несхильністю до встановлення близьких стосунків розуміння інших людей, вміння вирішувати міжособистісні конфлікти, наявність навичок спостереження у спілкуванні, увагу до іншої точки зору, до почуттів партнерів.

С.В. Ситник в рамках п'ятої задачі досліджено психологічні детермінанти міжособистісної взаємодії на різних етапах її розгортання. Доведено, що важливими психологічними детермінантами ефективної міжособистісної взаємодії під час: а) первинного контакту є емоційна зрілість, упевненість у собі, проникаюча здатність у емпатії, мотивація афіліації; б) міжособистісного спілкування – потреба у спілкуванні, застосування стратегій компромісу або уникнення у конфлікті, відсутність тенденцій до пристосування; в) міжособистісних взаємовідносин – потреба у включенні до взаємовідносин, авторитарне, егоїстичне, альтруїстичне ставлення до оточуючих та інтернальність.

Шоста задача також є вирішеною - описано специфіку прояву стилів міжособистісної взаємодії.

До основних переваг дослідження я можу віднести :

- чітко окреслені положення концепції, які втілено у емпіричному дослідженні. Так, запропонований С.В. Ситник підхід ґрунтується на розумінні міжособистісної взаємодії, що охоплює спільність комунікативного простору та взаємовплив суб'єктів сумісної діяльності у відповідних відносинах та спілкуванні. Процес розгортання міжособистісної взаємодії, включає первинний контакт, міжособистісне спілкування, міжособистісні взаємовідносини та сумісну діяльність. Мотиваційний, когнітивний, емоційний, вольовий компоненти віднесено до структури міжособистісної взаємодії фахівців соціономічних професій. Останні представлені на рівні процесів, умов, механізмів, психічних засобів, результатів взаємодії. Складові міжособистісної взаємодії функціонують як

єдине ціле, забезпечуючи цільові, когнітивні, емоційно-вольові аспекти цього процесу;

- концептуальну модель психологічних основ міжособистісної взаємодії, що була побудована на принципах системності, динамічності, послідовності, цілісності, доступності;

- встановлені стильові прояви суб'єктів міжособистісної взаємодії та запропоновану психологічну характеристику вивчених стилів;

- логічне і послідовне обґрунтування гіпотез дослідження;

- розроблений та апробований психодіагностичний інструментарій, тобто комплекс методик дослідження міжособистісної взаємодії, який складається з «Оцінка міжособистісної взаємодії», «Діагностика особистісних компонентів міжособистісної взаємодії», «Визначення стилю міжособистісної взаємодії», «Оцінка успішності міжособистісної взаємодії», «Експертна оцінка міжособистісної взаємодії», які відповідають психометричним вимогам щодо надійності та валідності.

- встановлену орієнтацію на рівноправне, етичне міжособистісне спілкування, засноване на взаємній довірі та співробітництві у педагогів та психологів та особливості використання процесу спілкування для власних цілей у соціальних педагогів.

Водночас, необхідно висловити зауваження та побажання:

1. Вибірка дослідження склала 1007 майбутніх фахівців різних соціономічних професій (психологів, педагогів, журналістів, соціальних педагогів, менеджерів). Дисертант визначає наступний розподіл досліджуваних: психологи - 401, педагоги - 513, соціальні педагоги - 22 досліджуваних, журналісти - 13, менеджери - 58. Додаткового пояснення потребує врахування цієї кількісної нерівномірності.

2. Дослідження проводилося на студентах - майбутніх фахівцях з означених соціономічних професій. Виникає питання: Чи можливо на даному етапі професіоналізації вже віднести досліджуваних до

«представників соціономічних професій», як вказує автор, наприклад на с.157?

3. Дослідження міжособистісної взаємодії за своїм змістом є ґрунтовним і високоякісним. Так, дисертантка встановила розбіжності в міжособистіській взаємодії між групами досліджуваних з високим, середнім та низьким рівнем. Я розумію, що за об'ємом вивчення статевої відмінностей міжособистісної взаємодії значно перевищило допустимі норми дисертації, але мабуть в майбутньому, це питання буде вирішеним або дисертантка вже провела пілотажне дослідження, яке не вийшло у загальний зміст роботи.

4. В інтерпретації таблиці 4.7., що має назву «Статистично достовірні відмінності у вираженості показників, які визначають стильові характеристики міжособистісної взаємодії, між групами досліджуваних – представників різних соціономічних професій» зазначено, що «відсутність значущих відмінностей за більшістю стильових характеристик міжособистісної взаємодії загалом була очікуваною, оскільки вони більшою мірою є похідними від темпераментальних властивостей особистості та набуття нею індивідуального досвіду, який втілено у властивостях особистості, і меншою – зумовлені соціумними впливами, у тому числі професійною діяльністю особистості». Постає питання: Що автору дає можливість так стверджувати, яку методику або теоретичні уявлення щодо темпераментальних властивостей використовувала авторка?

5. Я не знайшла текстів підтвердження ствердженню: «детермінанта міжособистісної взаємодії закладена за великим рахунком в прагненні до самовираження». Можливо дисертант надасть роз'яснення в процесі обговорення.

6. Щодо оформлення, на мій погляд потрібно збільшити Рис. 2.1. Загальна концептуальна модель міжособистісної взаємодії; деякі таблиці, наприклад 4.8. віднести у додаток; і ще з точки зору орфографії чи є вірним

використання термінів «соціумне існування індивідів» (с.74), «соціумні впливи» або «соціумний суб'єкт».

Зроблені зауваження мають переважно суб'єктивний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Ситнік Світлани Володимирівни.

Отже, вивчення дисертаційної роботи та автореферату дозволяє зробити висновок про те, що методологічне обґрунтування вихідних положень дисертації, використання комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його меті та завданням, кількісно-якісний аналіз емпіричного матеріалу з належною статистичною обробкою результатів забезпечили вірогідність і надійність результатів наукового пошуку. Представлена до захисту дисертація «Психологія міжособистісної взаємодії фахівців соціономічних професій» є самостійним, завершеним дослідженням, якому притаманна актуальність, новизна, теоретична та практична значущість, повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013, № 567, а її автор – Ситнік Світлана Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – “загальна психологія, історія психології”.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної психології
і психології розвитку особистості
ОНУ імені І.І. Мечникова

З.О.Кіреєва

